

The Political Indicators of a "Waiting Society" in the Thought of Ayatollah Safi Golpayegani*

Mohammad Reza Dehshiri¹

Zahra Bahrami²

1. Professor, Faculty of International Relations, Ministry of Foreign Affairs, Tehran, Iran.
mohammadreza_dehshiri@yahoo.com

2. PhD in International Relations, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (Corresponding Author).
zahrabahrami121@gmail.com

Abstract

In the thought of grand Ayatollah Safi Golpayegani, a "waiting society" is one inspired by Islamic principles and based on self-awareness and other-awareness, aimed at reforming social behaviors and creating a global movement. This concept can be analyzed at individual, social, governmental, and transnational levels. A systemic approach to the political indicators of a waiting society reveals a connection between the spheres of collective life and the guiding principles for state actors, both domestically and internationally, through the integration of domestic and foreign policy. This study aims to answer the question: What are the political indicators of a waiting society in the thought of Ayatollah Safi Golpayegani? Using a qualitative, library-based method, the research explores the hypothesis that the political principles of a waiting society in his thought include: dynamic anticipation at the individual level, discourse formation at the social level, strategic independence and political justice at the governmental level, and globalism based on mutual benefit at the

* **Cite this article:** Dehshiri, M. R., & Bahrami, Z (2024). The Political Indicators of a "Waiting Society" in the Thought of Ayatollah Safi Golpayegani. *Journal of Mahdavi Society*, 4(8), pp. 7-32.
<https://doi.org/10.22081/JM.2024.69803.1100>

■ **Publisher:** Islamic Propagation Office of the Seminary of Qom (Islamic Sciences and Culture Academy, Qom, Iran). ***Type of article:** Research Article

■ **Received:** 31/08/2024 • **Revised:** 12/09/2024 • **Accepted:** 23/09/2024 • **Published online:** 14/11/2024

transnational level, relying on two tactics—Islamic unity and networking. The realization of these principles across various levels provides the context for just political systems and good governance, leading to the expansion of monotheistic sovereignty.

Keywords

Politics, Waiting Society, Safi Golpayegani, Dynamic Anticipation, Discourse Formation, Strategic Independence, Mutual Benefit.

شاخص‌های سیاسی جامعه منتظر در اندیشه

آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی رحمته‌الله*

محمدرضا دهشیری^۱ زهرا بهرامی^۲

۱. استاد، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، تهران، ایران.
mohammadreza_dehshiri@yahoo.com

۲. دکتری، روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی رحمته‌الله، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
zahrabrahmi121@gmail.com

چکیده

جامعه منتظر در اندیشه آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی رحمته‌الله، جامعه‌ای الهام گرفته از مبانی اسلامی و مبتنی بر خودآگاهی و دگرآگاهی برای اصلاح رفتارهای اجتماعی و جریان‌سازی در جامعه جهانی است که در سطوح تحلیل فردی، اجتماعی، دولتی و فراملی قابل تبیین است. با نگرشی سیستمی به شاخص‌های سیاسی جامعه منتظر، می‌توان به پیوند حوزه‌های زندگی جمعی و معنادهی به رفتار دولت‌مردان در عرصه ملی و فراملی در قالب پیوند سیاست داخلی و خارجی، پی برد؛ ازاین‌روی این پژوهش درصدد پاسخ به این پرسش است که شاخص‌های سیاسی جامعه منتظر در اندیشه آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی رحمته‌الله چیست؟ برای پاسخ به این پرسش با اتکا به روش کیفی و کتابخانه‌ای، این فرضیه مورد بررسی قرار گرفته که مبانی سیاسی جامعه منتظر در اندیشه ایشان عبارت است از: انتظار پویا در عرصه فردی، گفتمان‌سازی در عرصه اجتماعی، استقلال راهبردی و عدالت سیاسی در عرصه دولتی و جهان‌گرایی مبتنی بر نفع‌همگانی با اتکا بر دو تاکتیک وحدت اسلامی و شبکه‌سازی در عرصه

* **استاد به این مقاله:** دهشیری، محمدرضا؛ بهرامی، زهرا. (۱۴۰۳). شاخص‌های سیاسی جامعه منتظر در اندیشه آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی رحمته‌الله. جامعه مهدوی، ۵(۹)، صص ۷-۳۲.

<https://Doi.org/10.22081/JM.2024.69803.1100>

□ نوع مقاله: علمی - ترویجی؛ ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم (پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی) © نویسندگان

□ تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۰ • تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۶/۲۲ • تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۰۲ • تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۰۸/۲۴

فراملی. تحقق مبانی ذکرشده در سطوح مختلف، زمینه را برای رسیدن نظام‌های سیاسی عادل و حکمرانی مطلوب با گسترش حاکمیت توحید فراهم می‌آورد.

کلیدواژه‌ها

سیاست، جامعه منتظر، صافی گلپایگانی رحمته الله علیه، انتظار پویا، گفت‌وگو، گفت‌مان‌سازی، استقلال راهبردی و نفع همگانی.

مقدمه

جامعه بر اساس هستی‌شناختی که بر آن متکی است، هویتی که شکل می‌گیرد و اهدافی که برای رسیدن به آن تعریف و از راه گوناگون در میان مردم نهادینه می‌شود، شکل و کارکرد خاصی خواهد داشت. جامعه منتظر با هستی‌شناختی توحیدی، باید به شکل پویا و تدریجی در راستای رسیدن به وضعیت مطلوب (ظهور منجی و سعادت بشریت) حرکت کند، وضعیتی که رسیدن به آن در فطرت بشری نهفته است؛ از این‌رو جامعه منتظر در چارچوب دین اسلام، جامعه‌ای است که مبانی عمل، مشروعیت عمل و بازتعریف آن بر اسلام و مؤلفه‌های اسلامی متکی باشد. در این راستا، همه ملت باید در پاسداشت و اجرای احکام و قوانین اسلامی ایفای نقش نمایند، زمینه را برای تحقق اهداف اسلامی و ظهور حضرت آماده کنند، مبتنی بر عزت، اقتدار و شجاعت باشند و برای رسیدن به خودکفایی و عزت تلاش نمایند. در این چارچوب، مؤلفه‌های سیاسی در سطوح گوناگون فردی، اجتماعی، ملی و جهانی باید مورد تبیین و تحلیل قرار گیرد. اهمیت این موضوع از آن روست که مؤلفه‌های سیاسی، معیارهای اصلی تعیین چستی و چگونگی رفتار فردی و حکومتی در قبال یکدیگر در عرصه ملی و فراملی برای پیش‌برد جامعه به‌سوی وضعیت آرمانی (ظهور حضرت مهدی علیه السلام) است. این امر یکی از حوزه‌های تبیین شده در اندیشه آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی رحمته الله علیه است، که در این پژوهش درصدد بررسی آن هستیم. برای بررسی شاخص‌های سیاسی جامعه منتظر در اندیشه آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی رحمته الله علیه با اتکا به روش کیفی و کتاب‌خانه‌ای، در بعد فردی، وضعیت انتظار پویا و خودآگاه‌سازی فردی بررسی می‌شود، در سطح اجتماعی گفتمان‌سازی و روایت‌سازی بر اساس عدالت اجتماعی، در سطح دولتی، استقلال راهبری برای اجتناب از سلطه غیر و عدالت سیاسی جهت بقای نظام و در نهایت پیگیری نفع همگانی و ضرورت ایجاد وحدت اسلامی و شبکه‌سازی در سطح جهانی، مورد مذاقه می‌شود.

در قالب پیشینه ادبیات موضوع پژوهش باید گفت، در جلد نخست کتاب «امامت و

مهدویت»، مباحثی مانند ولایت تکوینی و تشریعی و تفاسیر گوناگون از آنها، مسئله مقام ولایت، مبحث امامت و معرفت امام، ضرورت نیاز جامعه به مرکز و مدیر و شکل‌های مدیریت در محیط‌های اسلامی مورد تبیین قرار گرفته است و نویسنده ضمن شرح دادن نظام امامت و رهبری، چرایی و چگونگی شکل‌گیری این نظام، ارتباط مؤلفه‌های مختلفی مانند عقیده نجات بخش، وحدت جامعه، مساوات اسلامی و عدالت اجتماعی را با عقیده ظهور مورد دقت نظر قرار می‌دهد (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «الف»، ج ۱، صص ۵۱-۱۸۹). در کتاب «نوید امن و امان، پیرامون شخصیت، زندگانی، غیبت و ظهور حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه)» نویسنده ضمن اشاره به بشارت‌های قرآنی و احادیث درباره ظهور حضرت صاحب الزمان و همچنین فلسفه غیبت و ضرورت آماده‌شدن جهان برای ظهور، به مؤلفه‌هایی مانند آینده‌ای درخشان و مصلحی که جهان در انتظار اوست، ضرورت توجه به دعوت همگانی، توحید حقیقی و جامعه جهانی اسلامی می‌پردازد و تأکید دارد. اسلام خواستار برداشتن تمامی تفاوت‌ها و جدایی‌ها با مبانی گوناگون نژادی، طبقاتی، حزبی، زبانی و تفاوت‌های ملی و وطنی و جغرافیایی است (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «ب»). در کتاب «پیام‌های مهدوی، مجموعه پیام‌های آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی (رحمه الله) به همایش‌ها و مراکز منسوب به حضرت بقیة‌الله الاعظم (عجل الله تعالی فرجه)»، نیز مبانی متعددی از مؤلفه‌های جامعه منتظر مورد اشاره قرار گرفته است، مبانی که هم بعد رفتاری و هم بعد نظری دارد به گونه‌ایی که برخی از آنها می‌تواند در فضای سیاسی برجسته شوند، همانند تأکید بر آگاهی و بصیرت منتظر، تعهد دینی، رفتارهای انگیزشی مانند جشن میلاد، وظایف مؤمنان، تکلیف‌های مشخص در جامعه منتظر و مخاطرات زمان غیبت و... (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «ج»). از این رو در قالب کلی، آیت‌الله صافی گلپایگانی (رحمه الله) در آثار متعددی، مبانی سیاسی یک جامعه منتظر را بیان داشته‌اند، این پژوهش تلاش دارد شاخص‌های گوناگون در آثار متعدد ایشان را در یک چارچوب، مورد گفتگو قرار داده و مؤلفه‌های سیاسی جامعه منتظر را در چهار سطح به هم پیوسته با آثار سرریز از جمله فردی، اجتماعی، دولتی و جهانی نمایش دهد.

۱. شاخص‌های سیاسی جامعه منتظر

طراحی و ساخت یک جامعه برای یک هدف مشخص، نیازمند توجه به همه سطوح اثرگذاری در کارکرد نظام است. نظام کلان به معنای جامعه جهانی که خود دربردارنده خرده سیستم‌های فردی، اجتماعی و دولتی (و حتی نهادی) است، هر یک به دلیل ارتباط متقابل ساختار و کارگزار می‌توانند نقش مهمی در پیشبرد و یا عقب‌گرد دیگری و در نهایت نظام کلان داشته باشند. در راستای تبیین این امر می‌توان گفت، نظام اجتماعی متشکل از سیستم‌های فردی است که اگر آنها در مسیر حق و توحید حرکت نکنند، نظام اجتماعی و در نتیجه آن نظام دولتی و جهانی نمی‌تواند در این مسیر تداوم یابد و برعکس؛ از این رو چگونگی کارکرد افراد به‌عنوان اجزای تشکیل‌دهنده جوامع، دولت‌ها و نظام جهانی در قالب توحیدی و یا غیرتوحیدی سبب ایجاد وضعیتی از همکاری، منفعت‌همگانی، صلح در نظام توحیدی و در مقابل تنش برای افزایش قدرت و ثروت به هزینه دیگران با اتکاء بر هستی‌شناختی صرف مادی در نظام غیرتوحیدی خواهد شد. این روند در خصوص نظام سیاسی به‌عنوان بخشی از جوامع که تعیین‌کننده نمونه‌ی تعامل آن با دیگر جوامع است، نیز صدق می‌کند؛ از این رو هنگامی که از مؤلفه‌های جامعه سیاسی سخن به میان می‌آید باید آن را در ارتباط با فرد، جامعه، دولت و در نهایت نظام جهانی مورد بررسی قرار داد، بنابراین سطوحی به هم مرتبط و اما مستقل از یکدیگراند.

الف) انتظار پویا؛ بیدارسازی درونی و آمادگی فکری و عقیدتی فرد منتظر

انتظار، یک وضعیت ایستا نیست، بلکه عرصه تلاش برای تحقق جامعه مطلوب است. یکی از ویژگی‌های مهم در سطح فردی، «انتظار پویا» است. به آن معنا که فرد در درون جامعه نباید منتظر منفعل باشد، بلکه باید ضمن افزایش خودآگاهی و خودسازی، نسبت به حق و باطل و مظاهر فساد مسئولیت‌پذیر باشد و برای رسیدن به وضعیت مطلوب تلاش کند. سستی و نبود اطلاع از وضعیت تقابل حق و باطل و مظلوم و ظالم، توجیه‌کننده انفعال فرد منتظر نخواهد بود.

— بصیر و آگاه: منتظر باید در عصر انتظار که عصر عمل و کار، تحمّل مسئولیت، انجام وظیفه و عصر مقاومت، حرکت، استقامت، صبر و شکیبایی در امر دین است، بصیر و آگاه باشد و بتواند موضع گیری های سیاسی دقیق، شناسایی های دقیقی از تاکتیک و اهداف دشمن داشته و به موقع مقابله کند. این امر حتی در حوزه دفاع از مظلوم و تقابل با استکبار نیز معنا دارد.

— در رفع بدع و رویارویی با اهل شکوک و شبهه و مبارزه با مظاهر فساد و ملامهی و هتک احترام احکام الهی همه مسئولیم و همه مسلمانان متعهدند و این شما و همه شیعیان و منتظران ظهورید که باید با کار و کوشش برای حصول اهداف اسلام تلاش نمایید.

— به طور مسلم باید در برابر جریان های ضد ارزش های اسلامی موضع گیری مناسب و منطقی و مؤثر داشته باشید.

— در هر کاری که وارد می شوید، با هر حزب و جمعیت هم صدا می شوید؛ با هر رأیی که به صندوق های رأی می ریزید، مسئولید و مسئولیت شما در این امور که در نهایت، مربوط به کلّ جامعه اسلامی و مسلمانان می شود، بسیار شدید است.

— خطی که به عنوان خطّ روشنفکری و بی تعهدی به سنن و مبادی اسلامی و تقلید از مکاتب و نظام های غربی ترویج می شود، به سوی اسلام نیست و به خدا، قرآن و رضایت امام زمان (عج) منتهی نمی شود.

— یقیناً کسی که از چگونگی مظالم استکبار آمریکا و صهیونیسم در فلسطین و قدس عزیز بی خبر است، یا از جنایت های قشون خون خوار و وحشی روسیه در چین مسلمان و مقاومت مجاهدانه و دلیرانه مردم چچن مطلع نیست و در برابر این نوع حوادث بی تفاوت است، منتظر ظهور نیست (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «ج»، صص ۲۹۳-۲۹۵).

— خطراتی که جوامع اسلامی را تهدید کرده و تا حدّ زیادی، بسیاری از جوامع را در ورطه ضعف و زبونی و اطاعت از کفار گرفتار کرده، شناسایی کنید و نگذارید جامعه ما و نسل جوان عزیز ما به آن مبتلا شوند. عصر غیبت، عصر تکلیف است؛ عصر اقدام و عمل، عصر امید به آینده و پیروزی حقّ بر باطل است (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «ج»، صص ۲۹۳-۳۰۹).

— عزیزان دین و عزیزان خدا و جوانان اسلام و فرزندان قرآن! در این عصر غیبت، در برابر این همه دشمنانی که می‌خواهند به اسلام ضربه بزنند و در برابر این همه کید و مکر و سیاست‌های مکارانه و این همه هجوم فرهنگی و الحادی و اسلام‌زدایی و این تبلیغات شوم، شما جوانان غیرتمند مسلمان هستید که باید از اسلام دفاع کنید و این توطئه‌ها را بی‌اثر سازید. دشمن می‌خواهد سنگرهای فرهنگی و علمی ما را تصرف کنند و آن را از اسلام و از افتخار به گذشته‌های مسلمین خالی کنند؛ به اسم ملیت، قومیت، تمدن منهای اخلاق و معنویات، و به بهانه حمایت از آزادی و عدالت، به نام دفاع از حقوق بانوان و روشنفکری و بهانه‌ها و عناوین فریبنده و گمراه‌کننده دیگر، به معنویت و اسلامیت ما حمله می‌کنند (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «ج»، ص ۳۱۱).

تلاش ملل اسلامی برای پاره کردن زنجیرهای سلطه و استکبار شرق و غرب و اجتماع مسلمین در زیر لوای اسلام، آنها را سخت، پریشان ساخته است، در این شرایط حساس، وظیفه شما منتظران ظهور و شیعیان امام عصر علیه السلام مخصوصاً شما جوانان عزیز، بسیار حساس است. امید است که همگان مسئولیت‌هایی را که در برابر این تحریکات شوم و توطئه‌های فرهنگی و سیاسی داریم، درک کنیم؛ مواضع اسلامی خود را حفظ نماییم و ترقی و تعالی جامعه اسلامی را در علم، صنعت، اخلاق و فضایل و خودکفایی و بی‌نیازی از بیگانگان، و جبهه همت قرار دهیم.... همه باید با زبان، با مال و با هر امکانی که در اختیار داریم و با جهاد در سنگرهای اسلام، از مرزهای فکری و عقیدتی اسلامی حفاظت کنیم (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «ج»، صص ۳۱۲-۳۱۳).

— **تقابل با فساد، جهل و انحراف:** مسلمان در جامعه منتظر در مقابل ظلم و فساد مقابله خواهد کرد، مسلمان همیشه به‌سوی آینده می‌نگرد و هر وضعی که موجود باشد، اگرچه به نسبت خوب و عادلانه باشد، او را قانع نمی‌کند، آن را نهایت کار و پایان راه نمی‌شمارد، اگر هم ظالمانه و غیراسلامی باشد، در هر صورت و شرایطی، مسلمان ناامید نمی‌شود و وظیفه دارد که ظلم و فساد و تجاوز و جهل و خودکامگی و استضعاف را محکوم سازد و برای حصول هدف‌های اسلام، کوشش و تلاش بیشتر نماید تا به سهم خود به اسلام عزیز و به نوع بشر و جوامع متحیر و سرگردان و مضطرب خدمتی انجام

دهد و نشستن و تسلیم بودن و کناره گیری کردن و تماشاگر صحنه های تباهی و فساد و فقر و انحطاط اخلاقی شدن، هرگز در اسلام جایز نیست، بر مسلمان منتظر و مؤمن و متعهد روا نمی باشد و با انتظار ظهور حضرت ولی عصر علیه السلام و فلسفه انتظار موافقت ندارد (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «الف»، صص ۴۹-۵۰). انتظار و عقیده به ظهور مهدی علیه السلام فکر و اندیشه را آینده گرا می سازد، مسلمان را برای مقاومت، استقامت، پایداری، مبارزه با باطل و جهل و فساد، آماده و مصمم می کند و او را با این فلسفه مهم تاریخ، درضمن اصطلاحات دینی و قرآنی که کامل تر و صحیح تر از هر منطق دیگر بازگو کرده است، آشنا می نماید (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «الف»، ص ۶۰).

ب) روایت سازی و گفتمان سازی در عرصه اجتماعی

سطح اجتماعی، مهم ترین سطح تبیین شاخص های سیاسی جامعه منتظر است. از جمله مؤلفه های سیاسی جامعه منتظر در بعد اجتماعی عبارت است از:

– تلاش برای ایجاد مساوات و روایت سازی از آن: اسلام دین مساوات، دین برابری، دین حقوق بشر و منشور آزادی و کرامت و فضیلت و شرف و احترام انسان است؛ اسلام آزادی و مساوات واقعی را اعلام کرد. قدر و ارزش انسان از نظر اسلام عزیز است، او موجودی است که مورد تکریم خدا قرار گرفته (سوره اسراء، آیه ۷۰). و در نیکوترین تقویم و کامل ترین آفرینش، آفریده شده است (سوره غافر، آیه ۶۴؛ سوره تین، آیه ۴). انسان بزرگ ترین حجت های خدا و خلاصه تمام عوالم و دارای عالی ترین لیاقت و استعداد است. تکلیف الهی و مسئولیت، متوجه انسان است و در خطاب هایی مثل «یا ایها الناس» و «یا بنی آدم» که در قرآن مجید آمده است، انسان ها به طور مساوی مخاطب گردیده اند. در قرآن مجید افتخار و امتیاز نژادی، فامیلی، قبیله ای و این نوع مشخصات ظاهری مثل رنگ و زبان را صریحاً رد شده است، از جمله در این آیه می فرماید: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىكُمْ» (حجرات، ۱۳) ای مردم، ما شما را از نر و ماده (مرد و زن) آفریدیم و شما را گروه ها و قبیله ها قرار دادیم برای اینکه یکدیگر را بشناسید. به درستی که گرامی ترین شما نزد خدا

پرهیز کارترین شما است» (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «الف»، صص ۳۶۵-۳۶۷)؛ بنابراین شیعه که معتقد به این نظام و آن ظهور کلی است، باید اجتماعش نمونه و معرّف مساوات اسلامی باشد و نظامی را که رهبری آن با حضرت بقیة الله (ع) است، را به مساواتش، به عدالتش و به فضیلتش به دنیا نشان دهد؛ زیرا دین یک وظیفه، یک تعهد و یک مسئولیت بزرگ است و اعتقاد به ظهور مساوات اسلامی و ظهور صاحب الزمان (ع)، بدون انجام عملی آن و بدون مساوات خواهی عملی، وفای به این تعهد و عمل به این وظیفه و توجه به این مسئولیت نمی باشد. ... از این رو معتقد به ظهور مساوات اسلام و ظهور مجری واقعی آن از نابرابری ها رنج می برد و از تبعیضات متنفر است و با واگذار کردن کارها به ناهلان که یک تبعیض بسیار خطرناک است، تا می تواند مبارزه می نماید (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «الف»، صص ۳۷۳-۳۷۴).

در بعد اجتماعی قسط و عدل نیز باید اشاره داشت، اولاً: قوانین صحیح، روابط افراد را با یکدیگر و روابط آنها را با حکومت، براساس عدل و حق و منزه از استکبار و استضعاف مقرر می دارد و به تمام افراد، حق نظارت بر اجرای قوانین داده می شود، مطابق این آیه می فرماید: «وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ؛ مردان و زنان مؤمن همه یار و یاور یکدیگرند، مردم را به کار نیکو وادار و از کار زشت منع می کنند» (توبه، ۷۱). هم یکدیگر را امر به معروف و نهی از منکر کنند و بر تعهد به آن نظارت داشته باشند و هم با یکدیگر در روی کار آمدن و روی کاربودن نظام صالح همکاری داشته باشند. ثانیاً: افراد، به پیروی از قانون و ندای ایمان و وجدان مکلف هستند که تمام مقررات عدل و قسط را در رشته های مختلف، نسبت به خود و دیگران رعایت نمایند که جامعه و افراد، از جانب هر فردی امنیت داشته باشند و حسن ظن و حمل بر صحت در هر مورد، خیال هر کس را راحت سازد، و خیانت و غش و تقلب در جامعه مطرود و معدوم یا بسیار نادر و کم زمینه شود. ثالثاً: حکومت هم باید در این امور مشارکت کند و برنامه هایی اجرا نماید و وضع سلوک و استقبالش را از مردم متواضعانه و به نحوی قرار دهد که مردم، در نظارت بر امور تشویق و تقدیر شوند. ... در نهایت تمام ابعاد مختلفی که عدل دارد (از جمله عدل فکری و اعتقادی،

عدل اقتصادی، عدل در داوری و دادگستری، نبود در تعلیم و تربیت)، باید تأمین شود تا عدل مطلق مستقر و برقرار شود. عدل مطلق، میانه‌روی و اعتدال در تمام امور است؛ خواه در اعتقادات باشد و خواه در روابط مخلوق با خالق یا با مخلوقات دیگر، از انسان و حیوان و نبات و جماد و غیره؛ خواه در اخلاق و معنویات یا در امور مادی و مالی و اقتصادی باشد؛ خواه در افعال و وظایف فردی یا در وظایف سیاسی و اجتماعی، بالاخره همه عدل است و در همه باید رعایت عدل شود. این، هم مفهوم عدل است و هم مفهوم قسط، با این تفاوت که قسط، در امور مالی و مادی و حقوقی و قابل تقسیط و مراعات و محاکمات و تقسیمات سهام، صراحتش بیشتر و ظاهرتر است. ولی عدل در شکل روابط بین فرد و دیگران، روابط هیئت حاکمه با مردم و هر قوی با ضعیف ظاهرتر است. به هر حال، عدل در تمام این موارد، هر کجا با توزیع سهام ربط داشته باشد، باید بر اساس حقّ و واقع باشد و عدل بر آن صادق خواهد بود و هر کجا عدل صادق بود، قسط به معنای اعم نیز بر آن صادق است (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «الف»، صص ۴۰۵-۴۰۹).

گفتمان به نحوه تفکر و برقراری ارتباط در مورد مردم، اشیاء، پدیده‌ها، سازمان اجتماعی جامعه و روابط بین بازیگران گوناگون اشاره دارد. گفتمان به‌طور معمول از نهادهای اجتماعی مانند رسانه و سیاست (در میان دیگران) بیرون می‌آید و به واسطه ساختار و نظم دادن به زبان و اندیشه شکل می‌گیرد و خود می‌تواند زندگی و روابط میان بازیگران گوناگون را سازماندهی و هدایت نماید؛ بنابراین گفتمان نیرویی برای تولید افکار، عقاید، ارزش‌ها، هویت‌ها و تعاملات است (Cole, 2017)؛ از این رو با توجه به اهمیت گفتمان در شکل‌دهی، معنادهی و توجیه رفتار انسان‌ها، شکل‌گیری گفتمان اسلامی در جامعه برای اجرای احکام و قوانین اسلامی و همچنین تعامل در نظام جهانی، جامعه منتظر باید با اتکاء بر مؤلفه‌های اسلامی در سطح اجتماعی در مرحله اولیه گفتمان اسلامی را ایجاد نماید و همزمان مؤلفه‌های جهان شمول آن را (همچون پیروزی خیر بر شر، عدالت، برابری) به جهانیان عرضه نماید. زیرا یکسان‌سازی رفتار بر اساس قوانین اسلامی، ارتباط مستقیمی با پذیرش گفتمان اسلامی و مدنی‌الطبع بودن انسان‌ها خواهد داشت. از منظر آیت‌الله گلپایگانی، شکل تجلّی توحید در رسالت انبیاء این است

که دین، برای اینکه متضمن برنامه‌ها و قوانین و احکام و نظامات مربوط به نواحی متعدد زندگی بشر است، تحقق‌دهنده توحید نظام و توحید قوانین می‌شود و آنچه در این توحید، اصل است این است که بشر برای اینکه اجتماعی و مدنی الطبع است و از جهات دیگر، نیازمند به قوانین و احکامی است که عمل به آنها سعادت دنیا و آخرت و کمال مادی و معنوی او را تأمین نماید (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۲ «ج»، ص ۱۶). در قالبی گسترده‌تر، ایشان معتقدند، اجماع ملل و امم بر اینکه پایان جهان، سعادت عمومی است و در پی این تاریکی‌ها، روشنایی است و مقاومت در برابر حق، سرانجامش شکست و نابودی است، اصل فطری است که با سنت جهان و حرکت عالم و یا بنیاد جهان که بر حق استوار است، موافق می‌باشند (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «ب»، ص ۳۱).

تحقق گفتمان اسلامی و قاعده دعوت به توحید خالص، به دلیل نقش زیربنایی قوانین اسلامی در ایجاد قاعده‌های رفتاری، توجیه رفتارها و همچنین همسان‌سازی رفتارها، می‌تواند ضمن بی‌اثر کردن مبانی متمایزکننده، موجبات ایجاد وحدت را نیز فراهم کند. از منظر آیت‌الله گلپایگانی: دین اسلام دعوتش ایمان به خداوند یگانه و توحید خالص است و چنانچه از اعتقادات و تعالیم اخلاقی، قوانین حقوقی و کیفری، آداب کشورداری و حکومت و کلیه احکام و وظایفی که راجع به تمام نواحی فرد و جامعه مقرر کرده معلوم و آشکار است که هدفش متحد کردن جماعات و ملت‌ها، برداشتن دیوارهای امتیازات و اعتبارات لغو و بی‌اثر، برقرار کردن توحید کلمه، همکاری و ارتباطی که ریشه و پایه آن کلمه توحید و ایمان و عقیده به آن است. اسلام می‌خواهد تمام تفاوت‌ها و جدایی‌هایی را که به نام‌های گوناگون پدید آمده به وسیله عقیده توحید از میان بردارد، تفاوت‌ها نژادی، تفاوت‌ها طبقاتی، تفاوت‌ها ملی و وطنی و جغرافیایی، تفاوت‌ها مسلکی و حزبی و زبانی همه باید از میان برود و سبب امتیاز و افتخار و اعتبار نباشد، حتی باید تفاوت‌ها دینی هم کنار گذاشته شود و همه تسلیم فرمان خدا باشند. اسلام برای بشر، رسیدن به چنین روزی را پیش‌بینی کرده و در حدودی که وظیفه تشریع است مقدمات آن را فراهم ساخته و عملی شدن آن را موكول به آماده‌شدن زمینه کامل آن کرده است (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «ب»، صص ۱۰۷-۱۰۸). یکی از مبانی اصلی

گفتمان‌سازی با مؤلفه‌های مشترک بشریت، مبحث عدالت است. عدالت از تعالیم و اصول مهم و اهداف عمده دعوت اسلام است. شیعه و تمام مسلمانان بر اساس این عقیده سازنده و تحول‌آور، ایمان دارند که تاریخ در مسیر عدالت و به‌سوی عدالت جلو می‌رود و توقف نمی‌کند و زمین را بندگان صالح و شایسته خدا به ارث می‌برند (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «الف»، ص ۶۰).

– **تحقق وضعیت آرمانی:** وضعیتی که از آن با عنوان وعده الهی یاد می‌شود، وضعیت آرمانی به درک واقعیت و چگونگی تحول آن برای رسیدن به وضعیت مطلوب کمک خواهد کرد، از این‌رو در جامعه منتظر و البته پویا باید وضعیت آرمانی درک و نهاده‌ای شود و خودسازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی بر اساس آن طراحی شود. آیت‌الله صافی گلپایگانی در توصیف وضعیت آرمانی و هدف اسلام می‌فرماید: آفریدگار! تو وعده داده‌ای که مؤمنان و بندگان صالح و شایسته‌ات را به رهبری مهدی آل محمد علیهم‌السلام در زمین خلافت دهی، تا نهضت جهانی اسلام را علیه بیدادگران و کسانی که حقوق ضعیفا را پامال، و بر آنها به زور حکومت می‌کنند؛ علیه سرمایه‌دارانی که اموال ملت‌ها را به یغما برده و رباخواری که با سرمایه‌گذاری در بانک‌ها، خون نیازمندان بی‌نوا را مکیده و به تهیدستان و افتادگان رحم نمی‌نمایند؛ علیه دانشمندانی که علم خود را وسیله کسب مال و جاه، و تقرب به فرمانروایان، و توجیه تجاوزات آنها قرار داده...؛ علیه آنها که با حکومت و احکام تو مخالفت می‌کنند...، آن‌چنان انقلابی بی‌امان و دگرگون‌کننده و وسیع و همه‌جانبه برپا کنند که به تمام بدبختی‌ها، نابسامانی‌ها، نابرابری‌ها، بوالهوسی‌ها و تبعیضات خاتمه دهند، و رعب و وحشت و ترس و بیم بشر را از شکنجه و آزارهای روحی و جسمی، به امن و آرامش تبدیل سازند (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «الف»، صص ۲۸-۲۹).

هدف اسلام، آزاد کردن انسان‌ها، خاتمه‌دادن به شرک و بت‌پرستی و فساد و گناه، برچیدن بساط ظلم و استثمار، آزاد کردن و پاک‌سازی مغزها از خرافات و عقاید موهوم، برداشتن امتیازات پوچ و مادی، مبارزه با جهل و نادانی، تقسیم عدالت و امنیت، بهره‌برداری عموم از نعمت‌های الهی، برقراری احکام خدا، استقرار نظم، حفظ حقوق،

فراهم کردن امکانات ترقی، تکامل علمی، روحی، فکری، جسمی، مادی و اقتصادی برای همه، و خلاصه: دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه و عدل و رحمت و احسان و علم و ایمان و نور و روشنائی است (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «الف»، ص ۳۴).

از این رو عقیده به این وضعیت آرمانی مطابق با هدف اسلام، امید می‌آفریند و نشاط و تلاش ایجاد می‌کند، سستی و ناامیدی و کسالت را از بین می‌برد، حرکت‌های اصلاح‌گرا نه و اسلام‌خواهانه را تشویق می‌کند، و جان‌های شورنده بر استکبار و استضعاف را تقویت می‌نماید... و دوستی حقیقت و عدالت و نیکوکاری را در دل‌های ما جای می‌دهد و ما را برای برتری بخشیدن به کلمه توحید و برپا داشتن حدود الهی و اجرای حکم و قانون اسلام، به نهضت و قیام وامی‌دارد و پیوند ما را با مبادی و اصول اسلامی پایدار می‌سازد و در عمل به مسئولیت‌هایی که بر عهده داریم، مورد بازخواست قرار می‌دهد (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۲ «ب»، صص ۱۸-۱۹)؛ بنابراین می‌توان تأکید کرد که وظایفی که مؤمنین در زمان غیبت در ابعاد گوناگون دارند، از وظایفی که در زمان حضور دارند کمتر نیست. مسئولیت منتظر بودن و به حقیقت، انتظار ظهور داشتن، مسئولیتی است که همه باید در ایفای آن ساعی و کوشا باشند (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «ج»، ص ۲۹۳).

ج) استقلال راهبردی در عرصه دولتی با رویکرد فراملی

— استقلال راهبردی: این مؤلفه به معنای نبود اتکاء و وابستگی به شرق و غرب، آنچه امام خمینی علیه السلام نیز بارها به آن اشاره داشتند، یک مؤلفه اساسی سیاسی در جامعه منتظر است که چارچوب رفتاری رهبران را تنظیم می‌کند. امام علیه السلام معتقدند: «ملت ایران بدون اتکا به غرب و شرق می‌خواهد روی پای خود بایستد و بر سرمایه‌های مذهبی و ملی خود استوار باشد. ملت‌های جهان از این طرز فکر برخلاف مسیر دولت‌ها، پشتیبانی می‌کنند و خواهند کرد» (امام خمینی، ۱۳۵۷، ج ۵، ص ۲۳۴)؛ «این که جوانان ما می‌گویند نه شرق و نه غرب، معنایش این است که هیچ کدام در ایران دخالت نکنند» (امام خمینی، ۱۳۵۸، ج ۸، ص ۱۱۴). مقام معظم رهبری همچنین، این امر را یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های زمان نوین می‌دانند؛ در واقع به نظر ایشان، «از جمله خصوصیات دیگر عصر جدید

عبارت است از اصل آزادی از سلطه و تصرف و نفوذ قدرت‌های بزرگ؛ یعنی همان چیزی که در انقلاب ما، به‌عنوان اصل "نه شرقی و نه غربی" شناخته شد» (خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۳/۱۴).

این امر نه‌تنها فقط یک اصل راهبردی برای حفظ امنیت بر اساس قدرت و توان داخلی و نه کمک و سلطه بیرونی است، بلکه یک اصل در شناسایی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک نظام اسلامی به جهانیان است. آیت‌الله صافی گلپایگانی در این باره معتقدند، صدای دعوت اسلام از این مرز و بوم بلند شده، مسئولیت همه بیشتر از پیش است. جهانیان همه رفتار و سازماندهی ما را زیر نظر گرفته و می‌خواهند به واسطه نظام جدیدی که در ایران برقرار شده، اسلام را از نو بشناسند. اگر ما نتوانیم این انقلاب را به ثمر برسانیم و ویژگی‌های ممتاز اسلام را به دنیا نشان بدهیم و نعمتی را که به آن سربلند شده‌ایم قدر نشناسیم، و باز هم وابستگی یا خودکامگی نشان بدهیم، به اسلام خیانت کرده و بسیاری را از آن مأیوس خواهیم کرد. اگر خدای نخواست در اثر غفلت انقلابی‌های مسلمان، دیگران بخواهند ما را در عین حالی که از استعمار غرب فاصله می‌گیریم و باید هم فاصله بگیریم، به‌سوی شرق ببرند و به آنجا وابسته نمایند، یا مکتب‌هایی را که در اصل و بنیان از اقتصاد غیراسلامی مایه می‌گیرند ترویج کنند، همه خیانت به اسلام است (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «ب»، صص ۱۳-۱۵).

— **عدالت سیاسی:** همانطور که در بالا اشاره شد، اصل رفتاری افراد در خودسازی و جامعه‌سازی، مبتنی بر بصیرت و آگاهی، مسئولیت‌پذیری، موضع‌گیری‌های سیاسی دقیق، دفاع از مظلوم و تقابل با استکبار در جامعه منتظر است. این شاخص‌ها به شکل مشخصی بر عملکرد و کارکرد دولت اثرگذار است و دولت برآمده از این جامعه باید در راستای عدالت سیاسی به‌عنوان بخشی از وضعیت مطلوب حرکت کند. عدالت سیاسی، وضعیتی است که تمامی افراد جامعه بتوانند در عرصه سیاست یا تغییر امور عمومی خود به شکل برابر مشارکت داشته و از حقوق و آزادی‌های برابر برخوردار باشند و بتوانند بر مبنای استحقاق وارد مناصب سیاسی شوند (<https://www.olgou.ir/index.php/fa/newsarchive/2012/01/21>). در قالب ایجاد عدالت سیاسی، دولت در جامعه مؤظف به برقراری برابری در حق تعیین

سرنوشت، حق انتخاب و حق تصمیم‌گیری است و باید در توزیع برابر امکانات و فرصت‌ها تلاش نماید. برقراری عدالت هدف نهایی دین اسلام و عامل محرک و پیروزی انقلاب اسلامی ایران بوده است؛ از این رو انقلاب اسلامی تا زمانی معنا می‌یابد که بتواند عدالت را در جامعه برقرار نماید.

(د) نگرش کلان و منفعت همگانی

در جامعه منتظر، حتی کنش فردی باید با یک نگرش کلان انجام بگیرد، به آن معنا که رفتار افراد باید در راستای رسیدن کل به سعادت و نه منفعت شخصی و بر اساس علایق صرف فردی بدون در نظر گرفتن پیامدهای فرافردی آن باشد. بدین شکل است که منافع یک فرد، گروه، قوم و یا مذهبی، موجب آزار، اذیت، شکنجه و محروم شدن دیگران از نعمت‌های الهی و پیشرفت‌های علمی نخواهد شد.

از منظر آیت‌الله گلپایگانی، اسلام قبل از آنکه دین جامعه‌های کوچک باشد، دین جامعه جهانی است، قبل از آنکه دین یک خانواده باشد، جامعه‌های کوچک را به سوی جامعه بزرگ حرکت می‌دهد و این امتیازات و اعتباراتی که از آن، جامعه‌های گوناگون به وجود آمده است، در اسلام رسمیت ندارد. اسلام افراد بشر را معارض یکدیگر و در برابر یکدیگر قرار نمی‌دهد، تضادها و برخوردها و مزاحمت‌هایی که از اسم و رسم این جامعه‌ها به وجود آمده است، همه باید در جامعه جهانی اسلام که فقط به خدا تعلق دارد، هیچ رنگ و نژاد و خصوصیات وطنی در آن وارد نیست و همه در آن مشترک می‌باشند، ادغام شود، تا آنجا که غیر از مملکت خدا، که منزله از هر نوع ستمی بر اهل مملکت خود است، کشور دیگری وجود نداشته باشد. این وحدت جهانی، یگانه عامل نابودگر کینه‌های دولت‌ها و دشمنی و اختلافی است که مدنیت و آبادانی را به سوی نیستی و نابودی کشانده است. هر کس چنین عقیده‌ای دارد، فکرش وسیع و مقصدش وسیع است. برای نفع یک جامعه، جامعه دیگر را استثمار نمی‌کند و برای سیادت یک گروه، گروه‌های دیگر را برده و بیچاره نمی‌پسندد و برای خاطر نژادی، نژاد دیگر را از حقوق انسانی محروم نمی‌سازد. برای اینکه یک طبقه مرفه باشد، طبقات دیگر را غارت

نمی‌نماید و برای اینکه مردم یک کشور، تنعم بیشتر و تجمل زیاده‌تر و عیاشی و شهوت‌رانی بیشتر نمایند، مردم کشورهای دیگر را عقب‌مانده نمی‌خواهد و از ترقی علم و صنعت و برخورداری آنها از مواهب و نعمت‌های خدا جلوگیری نمی‌کند (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «الف»، ص ۳۵۵).

از نظر معتقدین به ظهور حضرت مهدی (عج)، بدترین جامعه‌ها و حکومت‌ها، جامعه‌های استعمارگر و استضعاف‌طلب است که باید با آنها مبارزه کرد و فکر و هدف و سازمان و رفتارشان را کوبید. این جامعه‌ها درست در قطب مخالف جامعه مورد انتظار ظهور حضرت مهدی (عج) هستند و از زمین تا آسمان باهم فاصله دارند. اینها جهان را برای همه می‌خواهند و آنها جهان و همه را برای خود. اینها برای همه خوشبختی و سعادت می‌خواهند و آنها برای دیگران بدبختی و فقر و جهل. اینها بیداری و رشد فکری بشر را دوست دارند و آنها از بیداری و رشد فکری بشر بیمناک‌اند و تا بتوانند از آن جلوگیری می‌نمایند (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «الف»، صص ۳۶۱-۳۶۲).

از این‌رو جامعه منتظر باید در راستای منفعت همگانی، برای برپایی مؤلفه‌های جهانی مانند عدالت قیام کند و برای ایجاد یک جامعه نمونه اسلامی در قالب گام‌های ابتدایی تلاش نماید. همانطور که آیت‌الله گلپایگانی معتقدند؛ عقیده به ظهور حضرت مهدی (عج) و قیام انقلابی و حکومت جهانی و عدالت گستر آن حضرت نیز، فکر و اندیشه را وسیع و جهان‌اندیش می‌سازد، به دورترین نقاط جهان بنگرد و خیر و رفاه مردم تمام مناطق گیتی را بخواهد و عالم را مملکت خدا بداند، که عاقبت و پیروزی با پرهیزکاران و شایستگان است (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «الف»، ص ۳۵۱). زیرا، زمان غیبت، زمان امتحان، زمان عمل، زمان ثبات و استقامت و زمان پاسداری از احکام نورانی قرآن و هدایت اسلام است. در این زمان وظیفه همگان خطیر است و همه باید در تحقق اهداف عالیه اسلام و مبارزه با بدع و موضع‌گیری محکم در برابر کفر، شرک، استکبار و استیلا، صابرا نه و سرسختانه عمل نمایند. منتظر حقیقی که منتظر فرج ظهور آن عدل جهانی و دولت کریمه حضرت صاحب‌الزمان (عج) است، آینده دنیا و روزی را که دین اسلام عالم‌گیر می‌شود و همه‌جا عدل، برادری و برابری اسلامی حاکم می‌شود، عقل‌ها تکامل

یافته و علم و معرفت، تاریکی‌های جهالت‌ها و گمراهی‌ها را از میان برمی‌دارد، به چشم ایمان می‌بیند و خود نیز باید در مسیر تحقق این اهداف قدم بردارد؛ همیشه پیش‌قدم باشد و در صحنه عملیات اسلامی و میدان‌های کار و تلاش برای هرچه بیشتر شدن اعتلای اسلام و عزّت مسلمین، حضور داشته باشد و از آنچه در گوشه و کنار دنیا، در ارتباط با اسلام و مسلمین می‌گذرد مطلع باشد، تا مسئولیتی را که به عهده هر مسلمان است، ایفا نماید (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۳ «ج»، صص ۲۹۳-۲۹۴)؛ بنابراین پراکندگی‌هایی که در جهان کنونی اسلام است، مخالف روح اسلام و دعوت قرآن است و نمی‌توان آنها را شرعی و اسلامی شمرد؛ چون برنامه اسلام، یکی‌شدن جامعه و جهانی‌شدن آن است و اکنون اگرچه اسلام، گسترش نیافته است، باید جامعه اسلامی موجود، نمونه آن جامعه جهانی باشد (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «الف»، ص ۳۶۳).

– **وحدت اسلامی:** نکته قابل توجه آن است که، یکی از بسترهایی که به جامعه منتظر امکان اعمال رسالت جهانی‌اش را می‌دهد، تأکید بر وحدت اسلامی است. بر مسلمانان لازم است که از فرصت استفاده کرده و به وحدت اسلامی تمسّک جویند تا رسالت جهانی اسلام را به جهانیان برسانند و ناتوانی و ضعفی را که در اثر تفاوت‌ها و بدگمانی‌ها و جهل به حقایق دین، و خیانت‌ها و تحریکات و تلقینات سوء و اضلال استعمار، پیکر جامعه مسلمان را رنجور و نحیف ساخته با اتحاد و اتفاق و حسن ظنّ و حمل به صحتّ و گذشت و اصلاح ذات‌البین و رعایت حقوق اخوت، برطرف سازند. ... دشمنان، افراد مزدوری را استخدام کرده‌اند که بر وحدت اسلامی و اتحاد مسلمانان ضربه وارد کنند و مسلمانان را به خود مشغول، و از مسیر ترقّی و حرکت و جهاد خارج نمایند و مسئله‌هایی را طرح کنند که موجب گمراهی افکار و حمله به عقاید و تاریخ و مقدّسات و قلب و تحریف حقایق باشد، تا فکر و قلم اندیشمندان و علما و نویسندگان و گویندگان را متوجّه دفع شبهات و گمراهی‌ها و جلوگیری از انحراف افکار و دفاع از حقایق و عقاید و تاریخ و معارف گرداند و از پرداختن به مسئله‌های دیگر که استعمار را به سوی جهنم سقوط می‌برد، بازدارد (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۲ «الف»، صص ۱۲-۱۳). در این راستا، دعوت همگانی یک راهبرد مشتمل بر مؤلفه‌های متعدد (همچون حقوق بشر، آزادی،

برابری و...) است. از منظر آیت‌الله گلپایگانی: ... دعوت به یکتاپرستی و راهنمایی عموم به بهترین روش عالی انسانی که منتهی به اتحاد و برداشتن فاصله‌ها و رفع تبعیضات گوناگون می‌شود و کوشش برای تأسیس یک جامعه جهانی و تشکیل مدینه فاضله واقعی از مختصات اسلام است (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «ب»، ص ۱۲۴).

– **شبکه‌سازی:** یکی از مهم‌ترین تاکتیک‌های تحقق وحدت اسلامی، شبکه‌سازی به معنای هم‌افزایی در ارتباطات هدفمند است. شبکه‌سازی میان جوامع اسلامی و تدوین نمونه‌ی جدیدی از تعامل با یکدیگر می‌تواند زمینه‌ساز پیوندهای موضوعی، تبادل اندیشه (به ویژه اندیشه‌هایی که ظرفیت ایجاد تنش را دارند)، انجام فعالیت‌های مشترک با اهداف از قبل تعیین شده، تکوین پیوندهای مرزی، هدایت فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی، تقویت تعامل، اجماع قدرت مادی و معنوی و در نهایت ایجاد جریان‌ی از فعالیت‌های هم‌راستا باشد که در ایجاد استانداردهای رفتاری و همچنین نمونه‌سازی برای رسیدن به آرمان امت واحده، مؤثر خواهد بود. نمونه این امر همکاری با بازیگران غیردولتی و محور مقاومت برای همگرایی در راستای اهداف و منافع امت اسلامی است. افزون بر این، شبکه‌سازی میان جوامع اسلامی، فرصت‌های جدیدی برای ارزیابی توانایی‌های بازیگران متعدد، شناخت تضادها و عوامل اختلاف و تعدیل آن‌ها، از بین بردن قطب‌های مخالف و ایجاد هم‌افزایی نشان می‌دهد که می‌تواند نقش مهمی در وحدت امت اسلامی داشته باشد. همانطور که آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی رحمته‌الله می‌فرماید: «اسلام قبل از آنکه دین جامعه‌های کوچک باشد، دین جامعه جهانی است، و قبل از آنکه دین یک خانواده باشد، جامعه‌های کوچک را به‌سوی جامعه بزرگ حرکت می‌دهد» (صافی گلپایگانی، ۱۳۹۵ «الف»، ص ۳۴۷).

نتیجه‌گیری

جامعه‌منتظر مبتنی بر مؤلفه‌ها و احکام اسلامی و الهی است که هدف آن تحقق جهانی توحید و عدل و رهایی از وضعیتی است که عده‌ای به دلایل خاص مادی و قومی بر عده دیگری برتری دارند. شاخص‌های سیاسی جامعه‌منتظر در ابعاد گوناگون فردی،

اجتماعی، دولتی و فرادولتی، در قالب کلی نظام جهانی و متشکل از خرده نظام‌ها قابل تبیین است. تحرک، عمل و کار، مسئولیت‌پذیری، استقامت در برابر استکبار، صبر و شکیبایی و تلاش برای رسیدن به وضعیت مطلوب، مخرج مشترک همه بازیگران در سطوح فردی و فرافردی است. انسان مؤمن منتظر می‌تواند در چارچوب انتظار پویا برای حصول اهداف اسلامی و موضع‌گیری منطقی و مؤثر در قبال جریان‌های ضد ارزش‌های اسلامی، موجب ایجاد جامعه‌ای مستقل، عزتمند، عادلانه و مبتنی بر گفتمان اسلامی، دولت و حکومتی اسلامی با اتکاء بر استقلال راهبردی و همچنین تقویت نگرش «نفع همگانی» را موجب شود و برعکس می‌تواند موجب تخریب نظام و خرده نظام‌ها به نفع نظام سلطه شود. در قالب اجتماعی حاکم‌شدن گفتمان انقلاب اسلامی در قالب ملی و با سرریز اثرات در بُعد فراملی و بین جوامع، مبتنی بر مؤلفه‌های جهان شمولی مانند عدالت، بستر تعریف، توجیح و تنظیم رفتارها بر اساس قوانین اسلامی را موجب خواهد شد. غیبت گفتمان انقلاب اسلامی، بستری خواهد شد برای ظهور و افزایش سلطه گفتمان مبتنی بر تمدن مادی صرف غرب که می‌تواند موجب تشدید رفتارهای مادی گرایانه براساس هستی‌شناختی پوزیتیویستی و در نهایت عقب‌گرد انسان از مسیر سعادت باشد. جامعه منتظر در بعد دولتی باید، مبتنی بر استقلال راهبردی باشد، آنچه با عنوان نبود اتکاء به قدرت‌های خارجی برای تعامل در عرصه بین‌الملل از آن یاد می‌شود و منحصر به یکی از قطب‌های قدرت نیست. افزون بر این برای ایجاد عدالت سیاسی در جامعه تلاش نماید. در نهایت جامعه منتظر باید رفتار خود را بر اساس منفعت همگانی و سعادت کلی تعریف کند، به‌طوری که زمین و منابع آن متعلق به خداوند است و باید بهره‌مندی از آن برای سعادت بشر و نه نفع شخصی و یا به هزینه دیگران انجام بگیرد. دعوت همگانی برای توجه به توحید و قوانین الهی و همچنین تأکید بر عدالت و شبکه‌سازی برای ایجاد هم‌افزایی، تاکتیک‌های مهمی در این مسیر هستند که به اجرای احکام و اقامه عدل و تأمین امنیت منجر خواهد شد؛ از این رو جامعه منتظر از بعد سیاسی باید شامل مؤلفه‌هایی مانند: وضعیتی از انتظار پویا برای رسیدن به وضعیت مطلوب، گفتمانی غالب نهادینه‌شده با مؤلفه‌های اسلامی برای تعیین رفتارهای مطلوب و

نامطلوب، متکی بر قدرت داخلی در ایجاد عدالت سیاسی و استقلال راهبردی برای ایفای نقش فراملی بدون وابستگی آسیب‌زا به دیگر قدرت‌ها و همچنین مبتنی بر نفع همگانی و نه فقط بهره‌وری از محیط و عناصر محیطی به هزینه دیگران باشد. ضعف در هر یک از مبانی بالا، نه تنها می‌تواند هزینه جبران‌ناپذیری داشته باشد، بلکه می‌تواند موجب عقب‌گرد نظام شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

۱. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۶۹/۰۳/۱۴). بیانات در مراسم اولین سالگرد رحلت امام خمینی علیه السلام. برگرفته از پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری: B2n.ir/a86781.
۲. خمینی، سیدروح‌الله. (۱۳۵۷). صحیفه امام (ج ۵). قابل دسترسی در: B2n.ir/n78097.
۳. خمینی، سیدروح‌الله. (۱۳۵۸). صحیفه امام (ج ۸). قابل دسترسی در: B2n.ir/x34234.
۴. صافی گلپایگانی، لطف‌الله. (۱۳۹۲ ج). تجلی توحید در نظام امامت. قم: دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی علیه السلام.
۵. صافی گلپایگانی، لطف‌الله. (۱۳۹۲ الف). ولایت تکوینی و ولایت تشریعی. قم: دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی علیه السلام.
۶. صافی گلپایگانی، لطف‌الله. (۱۳۹۲ ب). باورداشت مهدویت. قم: دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی علیه السلام.
۷. صافی گلپایگانی، لطف‌الله. (۱۳۹۳ الف). گفتمان مهدویت. قم: دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی علیه السلام.
۸. صافی گلپایگانی، لطف‌الله. (۱۳۹۳ ب). سلسله مباحث امامت و مهدویت (ج ۷) (پاسخ به ده پرسش پیرامون امامت، خصائص و اوصاف حضرت مهدی علیه السلام). قم: دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی لطف‌الله صافی گلپایگانی علیه السلام.
۹. صافی گلپایگانی، لطف‌الله. (۱۳۹۳ ج). پیام‌های مهدوی (مجموعه پیام‌های آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی مدظله‌الشریف به همایش‌ها و مراکز منسوب به حضرت بقیه‌الله الاعظم علیه السلام). (۱).
۱۰. صافی گلپایگانی، لطف‌الله. (۱۳۹۵ الف). امامت و مهدویت. (ولایت و امامت خاصه و عامه - جلد اول). قم: دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی علیه السلام.

۱۱. صافی گلپایگانی، لطف‌الله. (۱۳۹۵ب). نوید امن و امان (پیرامون شخصیت، زندگانی، غیبت و ظهور حضرت ولی عصر علیه السلام). قم: دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی رحمته الله.

12. <https://www.olgou.ir/index.php/fa/newsarchive01/21-2012-10-14-12-20-20/1369>

13. Cole, Nicki Lisa. (2017). "Definition of Cultural Hegemony", Available at: <https://www.thoughtco.com/cultural-hegemony-3026121>

References

1. Cole, N. L. (2017). Definition of cultural hegemony. From: <https://www.thoughtco.com/cultural-hegemony-3026121>.
2. Khamenei, S. A. (1991, March 14). Speech at the ceremony for the first anniversary of Imam Khomeini's demise. From: <https://B2n.ir/a86781>. [In Persian]
3. Khomeini, S. R. (1978). *Sahifeh Imam* (Vol. 5). From: <https://B2n.ir/n78097>. [In Persian]
4. Khomeini, S. R. (1979). *Sahifeh Imam* (Vol. 8). From: <https://B2n.ir/x34234>. [In Persian]
5. Olgou.ir. (n.d.). Archive news. From: <https://www.olgou.ir/index.php/fa/newsarchive01/21-2012-10-14-12-20-20/1369>.
6. Safi Golpayegani, L. (2013a). *Essential and Legislative Guardianship*. Qom: Office for the Arrangement and Publication of the Works of Ayatollah Safi Golpayegani. [In Persian]
7. Safi Golpayegani, L. (2013b). *Belief in Mahdism*. Qom: Office for the Arrangement and Publication of the Works of Ayatollah Safi Golpayegani. [In Persian]
8. Safi Golpayegani, L. (2013c). *The Manifestation of Monotheism in the System of Imamate*. Qom: Office for the Arrangement and Publication of the Works of Ayatollah Safi Golpayegani. [In Persian]
9. Safi Golpayegani, L. (2014a). *Mahdism Discourse*. Qom: Office for the Arrangement and Publication of the Works of Ayatollah Safi Golpayegani. [In Persian]
10. Safi Golpayegani, L. (2014b). *Series on Imamate and Mahdism* (Vol. 7): Responses to ten questions on Imamate, characteristics, and descriptions of Imam Mahdi. Qom: Office for the Arrangement and Publication of the Works of Ayatollah Safi Golpayegani. [In Persian]
11. Safi Golpayegani, L. (2014c). *Mahdavi Messages: A collection of messages by Ayatollah Safi Golpayegani to conferences and centers associated with the Imam Mahdi*. [In Persian]

12. Safi Golpayegani, L. (2016a). *Imamate and Mahdism*: Specific and general guardianship and Imamate (Vol. 1). Qom: Office for the Arrangement and Publication of the Works of Ayatollah Safi Golpayegani. [In Persian]
13. Safi Golpayegani, L. (2016b). *Promise of Safety and Peace*: On the personality, life, occultation, and reappearance of Imam Mahdi. Qom: Office for the Arrangement and Publication of the Works of Ayatollah Safi Golpayegani. [In Persian]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی